

УДК 519.682+66.03+672.9

Ю.В. Куц*Луцький національний технічний університет***КОМП'ЮТЕРНО-ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НАНЕСЕННЯ ЗАХИСНИХ
ПОКРИТТІВ НА ЦИЛІНДРИЧНУ ДЕТАЛЬ**

У статті наведена комп'ютерна програма нанесення захисних покриттів на порошкові матеріали. Показана розробка дозволяє імітувати напилення захисного шару та порівнювати два методи: електрометалізаційний та плазмово-електролітичне окиснення.

Ключові слова: ПЕО, порошковий матеріал, захисне покриття.

Ю.В. Куц*Луцький национальный технический университет***КОМПЬЮТЕРНО-ИМИТАЦИОННОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ НАНЕСЕНИЯ ЗАЩИТНЫХ
ПОКРЫТИЙ НА ЦИЛИНДРИЧЕСКИЕ ДЕТАЛИ**

В статье представлена компьютерная программа нанесения защитных покрытий на порошковые материалы. Показана разработка позволяет имитировать напыления защитного слоя и сопоставлять два метода: электродуговой и плазменно-электролитическое окиснение.

Ключевые слова: плазменно-электролитическое окиснение, порошковый материал, защитное покрытие.

Yu. Kuts*Lutsk National Technical University***COMPUTER SIMULATION MODELING APPLICATION OF PROTECTIVE COATINGS ON
THE DETAILS**

The article presents a computer program drawing of sheeting's on powder materials. Shown elaboration allows simulating a protective layer coating and comparing two methods: electric arc and plasma-electrolytic oxidation.

Keywords: plasma-electrolytic oxidation, powder material, protective coating.

Постановка проблеми. Комп'ютерні технології відкривають широкі можливості високоефективної організації проведення і забезпечення результативності навчального та виробничого процесу.

Сьогодні існує багато комп'ютерно-імітаційних систем і ресурсів, але не всі з них можуть виконувати інженерні розрахунки.

Головною причиною порівняно низького ресурсу в машинобудуванні є знос деталей. Одним із основних напрямків підвищення довговічності деталей в сучасних умовах є вдосконалення низьковартісних технологічних процесів відновлення цих деталей у поєднанні з використанням доступних і дешевих матеріалів при гарантованих високих показниках надійності відремонтованих виробів. Рішення цієї задачі стримується обмеженим використанням сучасних способів ремонту та відновлення деталей. Найбільш перспективним є електрометалізаційне відновлення та ПЕО метод. Таким чином ми вирішили їх об'єднати у нашій комп'ютерній програмі та автоматизувати ці процеси.

Під час розробки нашого проекту ми зупинили свій вибір на мові програмування високого рівня, а саме Java Script.

На сьогоднішній день існує велика кількість модулів та бібліотек для реалізації різноманітних задач.

Метою даної роботи була розробка комп'ютерної моделі, що дозволяє імітувати напилення захисного шару та порівнювати два методи: електрометалізаційний та ПЕО.

Нашу програму можна використовувати не тільки на виробництві, але і у навчальному процесі для наочного показу технології напилення захисного шару студентам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спеціальні комп'ютерні програми підвищують якість навчання та реалізації процесу за рахунок проведення великої кількості операцій за малий відрізок часу.

Переглянувши та проаналізувавши останні публікації [1] та літературу нами було виявлено, що наша програма є унікальною[2]. Багато науковців просто порівнюють методи, але не використовують комп'ютерне забезпечення, такі як: Ю.В.Бусило, А.Е.Черепко, О.А. Тамаргазін, Л.А.Лопата, В.І. Похмурский.

Портякін О.О., Тинькоса С.М., Піскажова Т.В. розробили комп'ютерну програму для вивчення теплообмінних процесів., у ній можна виконувати статичні розрахунки, динамічні розрахунки, у неї влаштовані бази даних та виконується візуалізація результатів у вигляді таблиць та графіків [3]. Ю.В.Бусило та А.Е.Черепко у своїх працях проводили порівняльний аналіз властивостей покриттів нанесених традиційним електродуговим напиленням (ЕДН) — що використовує для розпилювання газ-повітря, і активованим електродуговим напиленням (АДН) — яке для розпилювання використовує продукти згоряння пропано-повітряної суміші[4]. О.А. Тамаргазін, Ю.В.Бусило, Л.А.Лопата у своїх роботах розглядали первинні (технологічні чинники), що стосуються технології та умов напилення і вторинні, які є похідними від технологічних факторів, що впливають на структуроутворення і властивості покриттів. Узагальнюючи результати досліджень щодо впливу чинників процесу електродугового напилення на структуроутворення і властивості покриттів, встановили параметри процесу електродугового напилення[5]. В.І. Похмурский у своїх роботах займався структурою і фізико-механічними характеристиками електродугових покриттів та режимів їх нанесення [6].

Основна частина. Комп'ютерне моделювання — метод розв'язування задачі аналізу або синтезу складної системи, що ґрунтується на використанні її комп'ютерної моделі. Сутність комп'ютерного моделювання полягає у відшуканні кількісних і якісних результатів із залученням наявної моделі. Якісні висновки, зроблені на підставі такого дослідження, дають змогу розкривати невідомі досі властивості складної системи: її структуру, динаміку розвитку, стійкість, цілісність тощо. Кількісні висновки мають переважно характер прогнозу майбутніх чи пояснення минулих значень змінних, що характеризують систему.

Також слід відмітити, що проведення обчислювального експерименту за допомогою комп'ютерно-інформаційні технологій має ряд переваг перед натурним експериментом, наприклад:

- для нього не потрібно складного лабораторного устаткування;
- істотне скорочення тимчасових витрат на експеримент;
- можливість вільного керування та довільної зміни параметрів;
- можливість проведення обчислювального експерименту там, де натурний експеримент неможливий через віддаленість досліджуваного явища, наприклад у просторі, або через його значну тривалість у часі, а також через можливість внесення необоротних змін у досліджуваний процес.

Тому, під терміном моделювання розуміють створення моделі, а також дослідження об'єктів за допомогою побудови і вивчення їх моделей.

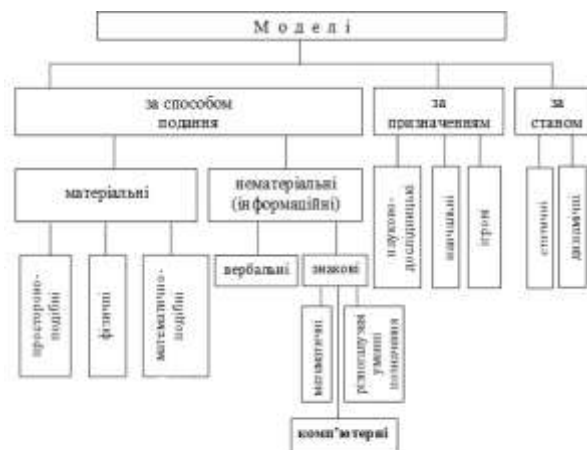

Рис. 1. – Класифікація моделей

Комп'ютерна модель – математична модель, реалізована за допомогою певних програмно-апаратних засобів [7, 8].

Наше програмне забезпечення реалізоване у JavaScript, котра характерна великим вибором бібліотек та конструкторів.

JavaScript – це динамічна мова програмування. Це інтерпретована мова програмування з об'єктно-орієнтованими можливостями. На стороні клієнта JavaScript є найбільш поширеною

формою мови. Сценарій повинен бути включений в систему або на який посилається HTML-документа для коду, який буде інтерпретуватися браузером [9-11].

Програма має наступні функціональні можливості:

- Виконання статичних розрахунків: час напилення, товщина напилення, пористість (при заданні різних умов)

- Використання встроєних баз даних, які необхідні для проведення розрахунків і перевірки їх вірності

- Візуалізація результатів у вигляді графіків, таблиць та трьохвимірної деталі.

Комп'ютерна програма дозволяє з допомогою кольорових зображень побачити наочно результати.

Нами ведеться розробка програмного забезпечення направлено на вивчення та вирішення проблем захисних покриттів та порівняння двох методів напилення.

Програма не тільки поєднує в собі обчислювальні методи, але також візуалізацію отриманих результатів.

Для відтворення та порівняння захисного покриття методом ПЕО і електрометалізаційним методом необхідно задати дані які виведені на табло

Задаємо: внутрішній діаметр деталі, зовнішній діаметр, висоту деталі.

Також характеристики, які стосуються методів напилення:

- продуктивність напилення
- дефектний шар
- знос поверхні
- густину матеріалу
- швидкість обертання деталі
- швидкість переміщення металізатора відносно напилювальної поверхні (Рис. 2).

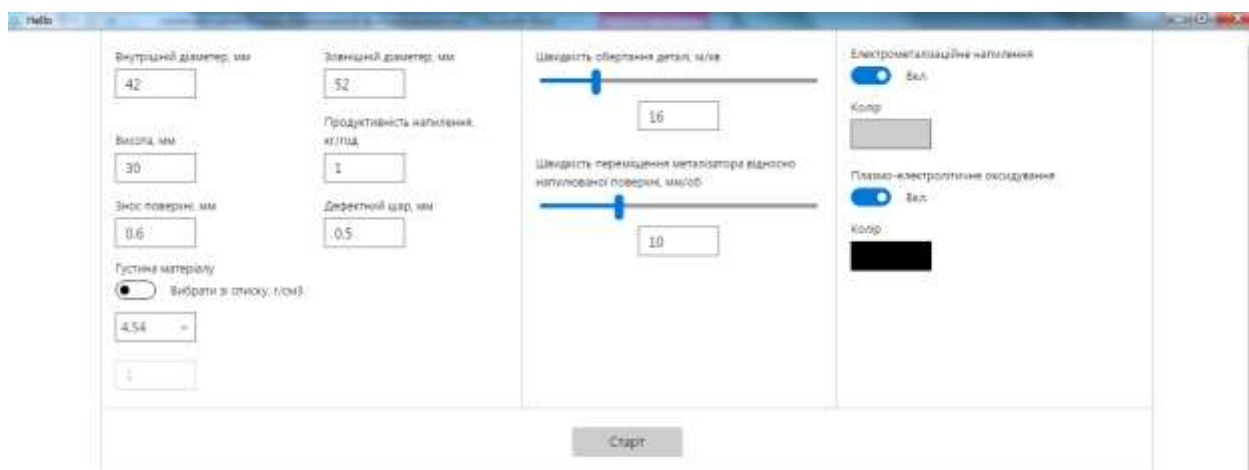

Рис. 2. – Інтерфейс програми «Комп'ютерно – імітаційне моделювання для напилення захисних покриттів на деталь»

Наприклад, нам необхідно за допомогою програми напилити поверхню втулки і отримати розміри $d=50\pm 0.08$ мм; $L = 30$ мм; сталь 25ХГ; знос поверхні – $z_{\Pi}=0,6$ мм.

Таблиця 1

Вхідні параметри для програми

Діаметр деталі, які необхідно отримати	d	50 ± 0.08 мм
Діаметр деталі після обробки поверхні під напилення	d_{Π}	48,4 мм
Розмір даного елемента заготовки	d_{H}	52 мм
Довжина деталі	L	30 мм
Знос поверхні	z_{Π}	0,6 мм

Припуск на механічну обробку попередньої	$Z_{мп}$	0.2 мм
Дефектний шар	Сд	0.5 мм
Припуск на механічну обробку		0.5 мм
Кількість обертів за хвилину	n	100 об/хв.
Переміщення металізатора відносно напилюваної поверхні	S	10 мм/об
Припуск під напилення	Z_0	1.8 мм

Загальний припуск на обробку Z_0 дорівнює сумі міжопераційних припусків Z_i від заготовки до готової деталі:

$$Z_0 = \sum_{i=1}^n Z_i \quad (1)$$

де n – кількість операцій.

Тоді припуск під напилення складає:

$$Z = (d_n - d_n) \quad (2)$$

де d_n – розмір даного елемента заготовки;
 d_n – розмір того ж елемента готової деталі.

Тобто, ми повинні нанести $Z=3,6$ мм покриття на 1 сторону $Z_0= 1.8$ мм.

$$Z_0 = (d_n - d_n) / 2 \quad (3)$$

Такий шар може бути нанесено за 1 прохід плазмотрону.
 Основний час напилення буде складати:

$$t_0 = L / (n \cdot S) \quad (4)$$

де L – довжина деталі,
 n – кількість обертів за хвилину,
 S – переміщення металізатора відносно напилюваної поверхні ;

В нашому випадку $t_0 = 3,2$ хв.

Електричні параметри синтезу ОКП підбирають, як правило, експериментально, без належного теоретичного обґрунтування. Проте саме густина струму та напруга визначають характер та інтенсивність електричних розрядів і температурні умови на поверхні сплаву, та впливають на функціональні характеристики покриття.

Тому в ході багатьох досліджень ФМІ ім. Г. В. Карпенка НАН України нами було виявлено закономірність, яку ми внесли у програму.

В середньому за 1 хвилину 1-5 мкм наростає захисного оксидованого покриття.

Основними електрофізичними параметрами процесу є анодна напруга U_a , катодна напруга U_k , густини катодного і анодного струмів I_k , I_a , тривалість імпульсів і їх частота, тривалість процесу τ , хв., $I_k/I_a=1$

Рис. 3. – Зображення моделі деталі після наплення

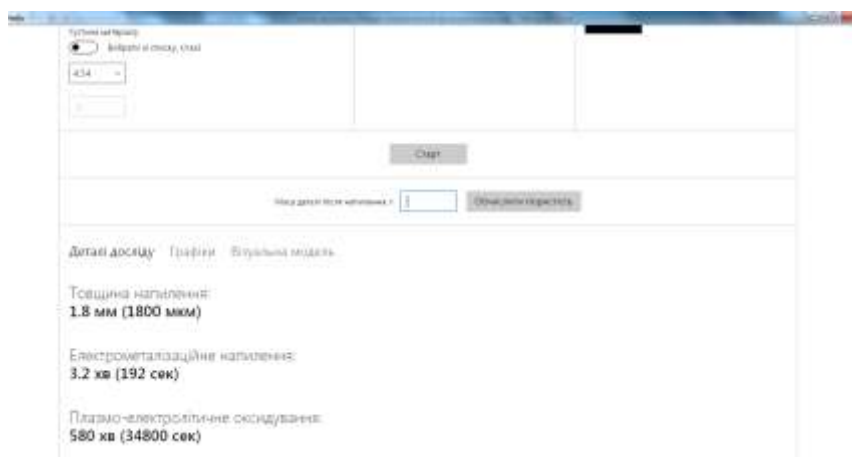

Рис. 4. – Порівняння двох методів наплення за часом

Таким чином програма порівнює два методи і показує за який відрізок часу буде зроблена дана товщина наплення електрометалізаційним методом чи ПЕО методом.

В такому випадку ми бачимо і вирішуємо, який нас влаштовує. Можна використовувати 2 методи. Електрометалізаційний слугитиме своєрідною підложкою для ПЕО метода. Таким чином це дасть нам більшу мікротвердість деталі, корозійну стійкість та довговічність.

При збільшенні дистанції напилування спостерігається підвищення пористості. В цьому випадку відбувається не тільки зниження температури частинок в момент зіткнення з основою, але і падає їх швидкість, що й обумовлює такий характер зміни пористості напвлених матеріалів. На невеликих відстанях наплення, відповідних утворенню щільності покриття з малою пористістю, може статися перегрів і деформація основи. Крім цього, при напленні на малих дистанціях можуть виникнути труднощі, пов'язані з отриманням рівної поверхні покриття.

Зі збільшенням дистанції напилування кількість пор в покритті (відкрита пористість) стає більшою. Найбільш щільними і мають найменшу відкриту пористість є покриття, отримані дротовим напленням. Більшість часу в такому покритті ізолювано від зовнішнього середовища, тобто пористість тут, в основному, закрита.

При нанесенні порошкових матеріалів зниження витрати напилуваного порошку і зменшення швидкості переміщення пальника призводить до деякого збільшення щільності покриття.

Покриття, отримані при більш високій температурі основи, мають підвищений зчепленням частинок між собою і більш низькою пористістю.

В програмі вписуємо масу втулки після наплення і визначаємо пористість:

$$\Pi = (1 - \rho_m / \rho) \times 100\% \quad (5)$$

де ρ_m – середня густина матеріалу, г/см³ ;

ρ – істинна густина матеріалу, г/см³.

Середня густина матеріалу (в нашому випадку це щільність) – це маса одиниці об'єму матеріалу у природному стані, тобто разом з порами і пустотами. Вона позначається буквою ρ і обчислюється за формулою:

$$\rho = \frac{m}{V} \quad (6)$$

де m – маса матеріалу, г;

V – об'єм матеріалу у природному стані, см³.

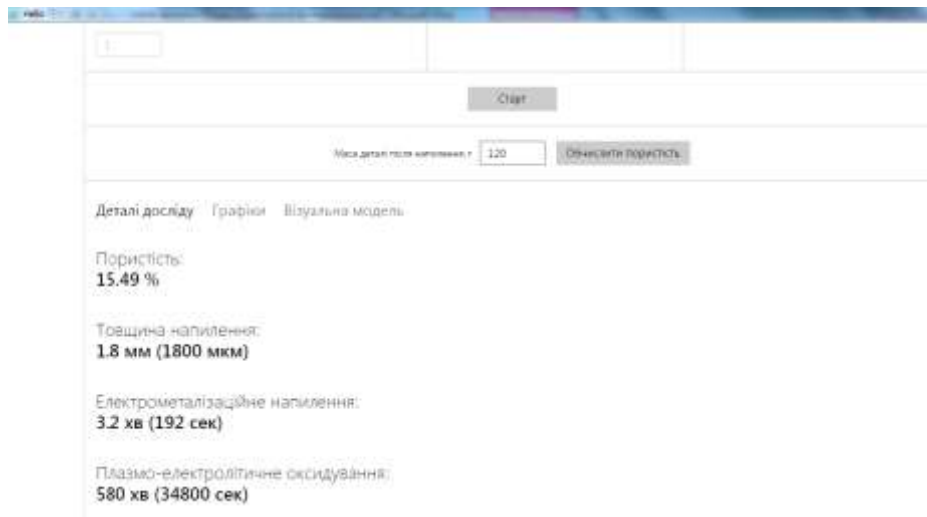
Істинна густина (в нашому випадку ми беремо густину нашого металу) – це маса одиниці об'єму матеріалу в абсолютно щільному стані, тобто без пор і пустот. Для визначення істинної густини матеріалу потрібно знати масу матеріалу та його об'єм у абсолютно щільному стані.

Позначається істинна густина буквою ρ грецького алфавіту і визначається за формулою:

$$\rho = \frac{m}{V_a} \quad (7)$$

де m – маса зразка у сухому стані, г;

V_a – об'єм зразка у абсолютно щільному стані, см³

Рис. 5. – Показ в інтерфейсі програми вихідних показників(пористість, товщина напильника, час напильника)

Якість покриттів і властивості в значній мірі залежать від тиску розпилювального газу і дистанції напильвання. Більшість дослідників сходяться на думці, що підвищення тиску сприяє збільшенню адгезії покриття і зниженню пористості. На графіках (рис.6) ми можемо спостерігати нарощування захисного шару в той чи інший відрізок часу.

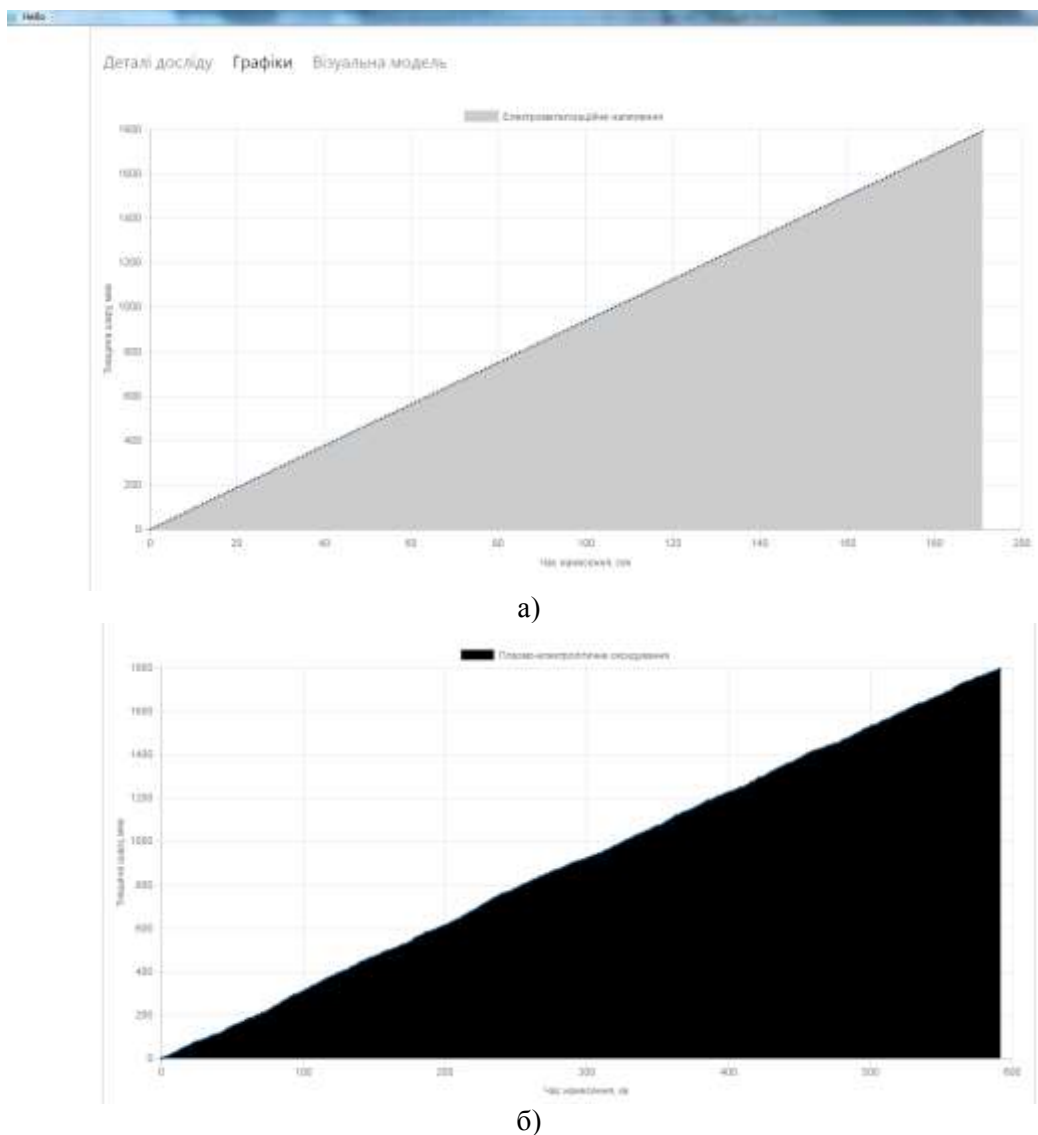

Рис. 6 – Графіки залежності товщини шару від часу у електрометалізаційному (а) та ПЕО методах наплення (б)

Таблиця 2

Порівняння електрометалізаційного та ПЕО методів наплення по часу

Методи наплення	Товщина наплення, мм	Час наплення, хв
Електрометалізаційний метод	1,8	3,2
ПЕО метод	1,8	588
Електрометалізаційний метод	2	3,2
ПЕО метод	2	675
Електрометалізаційний метод	2,2	3,2
ПЕО метод	2,2	716
Електрометалізаційний метод	2,6	3,3
ПЕО метод	2,6	873
Електрометалізаційний метод	2,7	3,3
ПЕО метод	2,7	907

Висновки.

Таким чином, в рамках даної роботи розроблена комп'ютерна програма «Комп'ютерно – імітаційне моделювання для наплення захисних покриттів на деталь».

Дане програмне забезпечення дозволяє виконувати статичні розрахунки: час напилення, товщина напилення, пористість (при заданні різних умов)

У неї вбудовані бази даних, які необхідні для проведення розрахунків і перевірки їх вірності. В інтерфейсі програми проводиться візуалізація результатів у вигляді графіків, таблиць та трьохвимірної деталі.

Дане програмне забезпечення направлене на вивчення та вирішення проблем захисних покриттів та порівняння двох методів напилення, а саме електрометалізаційного та ПЕО.

Дана програма дає можливість користувачу самому керувати процесом та визначати, якою товщиною та з якого саме матеріалу буде захисний шар.

Список використаних джерел:

1. Соколов В. Н., Юрковец Д. И., Разгулина О. В., Мельник В. Н. Программно-аппаратный комплекс для исследования микроморфологии поверхности твердых тел по РЭМ-изображениям/Поверхность.1998. № 1. С. 33 -40.
2. А. с. №71207 Комп'ютерна програма «Комп'ютерно- імітаційне моделювання для напилення захисних покриттів на деталь» / Ю. В. Куц, О. Ю. Повстяной (Україна). – дата реєстрації 29.03.2017
3. Петрянкин А.А., Тинькова С.М., Пискажова Т.В. Учебно-консультационная компьютерная программа для изучения теплообменных процессов//Сибирский федеральный университет, Красноярск, Россия, Вестник МГТУ, 2016, Т14,№1.
4. Brusilo Y. V, Investigation of properties of coatings deposited by different arc spraying methods/ Brusilo Y. V., Cherepko A. E.-Наукоємні технології, 2013. № 4 (20)
5. А. А. Тамаргазин, Л.А.Лопата, Ю.В. Брусило, С.А. Довжук Влияние факторов процесса электродугового напыления на структурообразование и свойствапокрытий// Техніка в сільськогосподарському виробництві, галузеве машинобудування, автоматизація, 2010, випуск 23
6. Похмурский В. И., Студент М. М., Довгуньк В. М. и др. Порошковые проволоки систем FeCrV+Al и FeCrV+Al+C для электродуговой металлизации // Автоматическая сварка. - 2002. - № 3. - С. 32-35.
7. Советов Б. Я., Яковлев С. А. Моделирование систем: Учеб. для вузов. — М.: Высш. шк., 2001. — 343 с.) Шелобаев С. И. Математические методы и модели в экономике, финансах, бизнесе: Учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 367 с.
8. Маценко В.Г. Обчислювальна техніка та програмування: Навчальний посібник. – Чернівці: ЧНУ, 2010 – 112 с.
9. Основи інформатики та обчислювальної техніки : підручник / В. Г. Іванов, В. В. Карасюк, М. В. Гвозденко ; за заг. ред. В. Г. Іванова. — Х. : Право, 2012. — 312 с.
10. JavaScript The Good Parts/ Douglas Crockford - JavaScript: сильные стороны. — СПб.: Питер, 2012. — 176 с: ил.
11. Флэнаган Д./JavaScript. Подробное руководство. – Пер. с англ. – СПб: Символ_Плюс,2008. – 992 с., ил.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2017